

УДК 002.2 «19/20»

Марина Шатрова,

канд. іст. наук,

доцент Рівненського державного гуманітарного університету

**РУКОПИСНА КНИГА В ДОСЛІДЖЕННЯХ
УКРАЇНСЬКИХ КНИГОЗНАВЦІВ
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Запропоновано історіографічний огляд наукових досліджень української рукописної книги в 90-х роках ХХ – на початку ХХІ століття. До уваги взято найвагоміші праці з теми, визначено основні напрями досліджень рукописної книги в Україні.

Ключові слова: українська рукописна книга, історіографія, історія книжкової справи.

Сьогодні актуальності набуває проблема історіографічного осмислення досліджень в галузі вивчення української рукописної книжності, де накопичено достатньо знань, що свідчить про зрілість та високий рівень розвитку науки про книгу. Це, в свій час, зазначав відомий дослідник історії книги, історіограф Є. Л. Неміровський: «На певному, причому достатньо високому рівні розвитку будь-якої науки дослідники стикаються з необхідністю озирнутися назад і підсумувати все те, що було накопичено за минулі десятиліття. Якщо цього не робити, рух вперед уповільнюється, дослідник втрачає перспективу і досить часто повторює те, що було сказано чи зроблено раніше» [25, с. 242].

Головним осередком досліджень в напрямі вивчення рукописної книжкової спадщини став Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України (ІР НБУВ), створений у 1992 році. Відтоді і до сьогодні у цій науковій установі зосереджене ядро досліджень в напрямі спеціальних історичних та філологічних дисциплін, об'єктом вивчення яких є рукописна книга. Результати цієї роботи представлені десятками дисертацій та монографій, сотнями статей, що оприлюднені на сторінках наукового збірника Інституту – «Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних бібліотечних та архівних фондів» та в інших фахових виданнях.

Історіографічні дослідження з обраної теми стосуються окремих напрямів вивчення української рукописної книги. Зокрема, праці Л. А. Дубровіної – рукописної книги як об'єкта кодикології, палеографії та археографії [7], Т. А. Добрянської – української кириличної рукописної книги XVII століття [5], Л. А. Литвинової – колекційних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в дисертаційних дослідженнях [22], С. М. Міщука – наукового описування рукописних книг та стародруків в Україні (другої половини XIX – 30-х років XX століття) [23]. Проте і до сьогодні в українській історіографії немає узагальнюючої праці з вивчення української рукописної книги як частини комплексного дослідження історії розвитку книгознавства в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст. Тому актуальним є історіографічний і бібліографічний огляд праць з обраної теми для виявлення основних напрямів сучасних історико-книгознавчих досліджень та визначення рівня розроблення найактуальніших науково-дослідних тем, що стало метою нашого дослідження.

За Л. А. Дубровіною, в ІР НБУВ існувало декілька напрямів комплексних досліджень. Серед них:

- ❖ теоретичні питання історико-кодикологічних досліджень рукописних фондів, об'єкта, предмета, методів кодикології (Л. А. Дубровіна, Л. А. Гнатенко, О. І. Іванова);

- ❖ кодикографія як методичний апарат кодикології та система комплексного наукового опису рукописних книг за формою, змістом, походженням, побутуванням та історико-культурним значенням книги (Л. А. Дубровіна, О. І. Іванова, Л. А. Гнатенко, М. К. Іваннікова, Е. С. Клименко, І. А. Сергеева, О. О. Хамрай);

- ❖ оздоблення рукописних книг і формалізація елементів прикрашення книги та її оправи, вивчення стильових особливостей і художньої рубрикації (О. І. Іванова, С. П. Прудніков, І. С. Сергеева, О. М. Гальченко);

- ❖ кодикологічні, палеографічні, графіко-орфографічні дослідження рукописних книг [7, с. 20].

Грунтовний аналіз дисертаційних досліджень колекційних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, з т. зв. рукописної книжності, здійснила Л. А. Литвинова. Зокрема, вона встановила, що з 1993-го по 2011 р. з означеної проблеми було захищено 7 докторських та 55 кандидатських дисертацій [22, с. 249].

Вагоме місце серед досліджень рукописної книги ІР НБУВ належить Л. А. Дубровіній. У монографії «Кодикологія та кодикографія української

рукописної книги» [9] авторка здійснила значний внесок у розвиток теоретичних засад кодикології як науки про рукописну книгу та кодикографії – методичної системи її описування. За визначенням вченої, «рукописна книга – окремий вид комплексного історичного джерела, який створювався в сукупності зовнішньої та внутрішньої книжної форми і змісту на основі єдиних за походженням та призначенням ідеї, структури, технології, мистецтва, а також єдиної мети, яка обумовлюється його соціальними функціями» [8, с. 13].

Л. А. Дубровіна розглядає рукописну книгу як пам'ятку матеріальної і духовної культури і зазначає, що «типологічно-змістове вивчення рукописної книги повинно супроводжуватися вивченням розвитку та особливостей структури, оформлення, способів організації тексту та багато чим іншим у зовнішньому формуванні та внутрішній структурі книги, які безпосередньо пов'язані з способом передачі знань» [9, с. 26].

Ґрунтовним є дослідження Л. А. Дубровіної «Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису», в якому дослідниця простежила взаємозв'язки між науковими дисциплінами, що вивчають рукописну книгу (кодикографія – археографія – кодикологія) та здійснила їх принципове розмежування [10]. Зокрема, автором пропонується «визначити кодикографію як самостійну галузь спеціальної джерелознавчої та книгознавчої дисципліни кодикології і, меншою мірою, як один із видів камеральної археографії. Її предметом має стати вивчення основних закономірностей, методів і способів, типів та видів інформаційного відображення такого писемного джерела, як рукописна книга» [10, с. 22]. Нею ж (у співавторстві з О. М. Гальченко) розроблено кодикологічну модель структури формалізованого опису української та східнослов'янської рукописної книги [10].

У пізнішій публікації Л. А. Дубровіна теоретично обґрунтовує поняття «рукопис», «рукописна книга», «твір», «копія», «список» [13, с. 143].

Особливості наукових праць з історії рукописної книги, їх відмінності в тематиці від історичних досліджень друкованої книги визначалися специфічними особливостями самої рукописної книги. Необхідність збереження рукописної спадщини як важливої частини національної культури спричинила активні дії вітчизняних науковців в напрямі опису наявних збірок рукописів та посилення уваги до особливостей змісту й оформлення кожної з рукописних пам'яток. Вказані напрями наукових досліджень вимагали створення картини історичного розвитку рукописної

книги, тобто узагальнення наявних емпіричних знань з історії рукописної книжності, аналізу і відображення в дослідженнях загальних обставин розвитку української культури, вироблення критеріїв періодизації історії рукописної книги та ін.

Зокрема, наприкінці XX століття у дисертаційних роботах досліджено: М. Б. Боянівською – виробництво й поширення рукописної книги в XV – першій половині XVII ст. [1]; О. М. Гальченко – опрацювання українських рукописних книг та стародруків середньовічної доби [2]; В. Я. Фрис – кодикологічні особливості та регіональні аспекти рукописної книги в Україні в XVI – першій половині XVII ст. [32]; І. А. Сергеевою – єврейські декоровані рукописні пам'ятки України XVIII – початку XX ст. [27]; Є. К. Чернухіним – грецькі рукописи IV–XX ст. із фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [36].

Успішне вивчення наведених вище тем зробило можливими нові досягнення у сфері вивчення історії рукописної книги наприкінці XX – першому десятилітті XXI століття. Перш за все це формування важливих методичних вимог до історичного вивчення рукописної книги, розробка загальної схеми періодизації її розвитку, з'ясування її взаємостосунків з друкованою книгою та місця в культурному процесі країни. Означені напрями наукових пошуків знайшли відображення в монографіях та у дисертаціях, де досліджено: О. А. Івановою – основні засади кодикологічного опису рукописної книги XVI століття в Україні [18]; М. К. Іванніковою – східнослов'янську рукописну світську книгу XVII століття із фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [17]; М. М. Кольбух – кириличну рукописну книгу XVI століття в історико-культурному процесі України [20]; О. М. Гальченко – історію, структуру, опис опрацьованих східнослов'янських рукописних книг та стародруків в Україні [3]; С. М. Міщуком – історико-кодикографічні та бібліографічні дослідження рукописно-книжкової спадщини України (другої половини XIX – 30-х років XX століття) [23]. У монографії С. М. Міщука репрезентовано історіографічний зріз історії і теорії наукового описування рукописно-книжкових пам'яток в Україні у другій половині XIX – 30-х роках XX століття [24]. Наукове видання слушно доповнене бібліографічним покажчиком історико-книгознавчих праць про слов'янську рукописну і книжкову спадщину.

В. Я. Фрис на основі ґрунтовної джерельної бази вперше в українському книгознавстві висвітлює історію розвитку кириличної рукописної

книги з X до XVIII століття [31]. Автором подано власне бачення періодизації історії книги в Україні, охарактеризовано типи письма, стилі оформлення рукописної книги, описано способи виготовлення знаряддя для письма, оправ, ін. Історія рукописної книги в Україні розглянута від часу її появи, розквіту та занепаду впродовж X – першої половини XVI століття, окреслено репертуар, описано збережені кодекси, вказано осередки книгописання. У інших студіях В. Я. Фрис приділяла увагу як загальним питанням вивчення української рукописної книги, так і вузько тематичним – аналізу рукописів полемічних творів XVI – XVIII століття [33].

Грунтовне дослідження мистецтва оздоблення та орнаментального оформлення рукописної книги подане в монографії Я. П. Запаска [15]. Вчений проаналізував художні особливості давніх рукописів та дослідив історію рукописної книги в контексті розвитку книжкової справи України. У монографії містяться описи 128 рукописів, що збагачені яскравими зображеннями. Опис кожного з них має розділи: зовнішній опис, письмо, оздоблення, зміст, мовні особливості, приписки, історія рукопису, використана література. Я. П. Запаско стверджував, що «рукописна книга завжди була і буде невичерпним джерелом у вивченні історії народу, його мови, літератури, мистецтва. Вона надихала і надихатиме майстрів книжкового оформлення, служитиме надійним взірцем вивіреної часом доцільності і конструктивної злагодженості усіх структурних елементів цього оформлення, захоплюватиме високим рівнем його мистецьких витворів» [15, с. 117].

Дослідження Я. П. Запаска послужило фундаментом для подальших студій, присвячених мистецтву оправи східнослов'янських рукописних книг та стародруків, що представлені в монографічному виданні О. М. Гальченко [3]. На підставі значної джерельної бази авторка здійснила наукове дослідження розвитку східнослов'янського, зокрема українського, інтролігаторства – мистецтва виготовлення оправ, переплетення і оздоблення книжок. У першому розділі «Оправа рукописних книг та стародруків як об'єкт зарубіжної та вітчизняної історіографії» подано ґрунтовне історіографічне дослідження теми із залученням значної кількості інформації про дослідження оправ різних часів у Західній Європі. О. М. Гальченко наводить дані, що з «другої чверті XIX століття англійські вчені запропонували спеціальний термін – бібліопегія (бібліопегістика) – для визначення галузі книгознавчої науки, що почала займатися дослідженням оправ... Але цей термін не отримав значного поширення в

наукових колах і практично перестав вживатися вже в другій половині XIX століття» [3, с. 10–11].

Головним завданням, що вирішувалося істориками рукописної книги, був опис окремих пам'яток рукописної книжності та колекцій рукописів з метою введення в науковий обіг невідомих раніше книг. Значний внесок до формування методики дослідження рукописної книги було зроблено Л. А. Дубровіною, О. М. Гальченко, О. А. Івановою [10, 11], Г. І. Ковальчук [19].

В означений період випускають окремими виданнями та в складі вже згадуваних та інших монографічних студій наукові каталоги рукописних книг. Зокрема, в книзі Я. П. Запаска у другій частині дослідження подано каталог українських кирилических рукописних кодексів XI–XVIII століть з кольоровими ілюстраціями до кожної пам'ятки, що зберігаються у різних державах світу. Аналогічні частини є у складі праць: Ю. П. Ясиновського «Українські та білоруські нотолінійні Ірмолої 16–18 століть: каталог і кодикологічно-палеографічне дослідження» (Л., 1996), Г. Чуби «Українські рукописні учительні Євангелія. Дослідження, каталог, описи», (К.; Л., 2011). О. Ясиновською укладено «Каталог кирилических рукописних Євангелій XV–XVIII століття зі збірки Львівського історичного музею» (Л., 1996).

Окрім результатів зазначених напрямів досліджень оприлюднено низку студій однієї з найвидатніших рукописних пам'яток, що збереглась на теренах України, – Пересопницького Євангелія. Історію створення Пересопницького Євангелія, події, пов'язані з ним, історичні постаті, причетні до «біографії» цього фоліанта, сьогодні вивчають дослідники різних галузей. Знайдений в 30-х роках XIX століття видатним філологом-славістом Осипом Боденським, рукопис Пересопницького Євангелія став об'єктом дослідження багатьох вчених – лінгвістів та істориків, церковних, культурних і політичних діячів. Серед них: Ю. Тиховський, П. Житецький, М. Думітрашко, І. Огієнко, О. Назаревський, С. Маслов, П. Плющ, В. Німчук та ін. Особливе місце посідають дослідження сучасних авторів: А. Слободяника [28], М. Тимошика [29], П. Толочка [30], І. Чепіги, яка присвятила цій темі понад 20 років своєї наукової діяльності [34, 35]. Оздоблення книги вивчали мистецтвознавці О. Гальченко [4], Я. Запаско [15]. Палеографічні та кодикологічні особливості Пересопницького Євангелія досліджували Л. А. Гнатенко, Л. А. Дубровіна [6], П. І. Житецький [14] та багато інших.

Промовистими є висновки про унікальність Євангелія: «Рукопис, – зазначає, зокрема, В. Овчинников, – не має собі рівних серед відомих нам рукописів та палеографічних знімків: за твердістю, красою, витонченістю і довершеністю малюнок його почерку не поступається орнаменту» [26, с. 62]; «Пересопницьке Євангеліє, – стверджує Я. Запаско, – унікальна художня пам'ятка графічного мистецтва» [15, с. 87].

Як підсумок, можна сказати, що в напрямі дослідження рукописної книги в кінці ХХ – на початку ХХІ століття накопичено достатньо знань, які відображені в численних наукових студіях. Дослідження продовжуються, тематично конкретизуються, незважаючи на бурхливий розвиток новітніх напрямів у галузі соціальних комунікацій, бібліології, документології, тощо. Серед основних напрямів сучасних історико-книгознавчих досліджень та актуальних науково-дослідних тем можна виокремити такі, що присвячені:

- методології та новітнім принципам вивчення й описування української рукописної книги – Л. А. Дубровіної, М. К. Іваннікової, О. А. Іванової;
- українській рукописній книзі в історико-культурному процесі України XVI–XX століття – М. Б. Боянівської, М. К. Іваннікової, М. М. Кольбух, С. М. Міщука, В. Я. Фрис Т. В. Добрянської;
- українській рукописній книзі за видами і жанрами – М. Голуб, Л. А. Дубровіної, Е. С. Клименко, М. Корзо, Л. П. Корній, В. Фрис, Є. К. Чернухіна, Г. Чуби та ін.;
- палеографічним та графіко-орфографічним особливостям кодексів – Л. А. Гнатенко, В. І. Ульяновського, В. Я. Фрис, ін.;
- мистецтву української рукописної книги, дослідженням її оправи – О. М. Гальченко, Я. П. Запаско, С. В. Зінченко.

Незважаючи на значний масив досліджень, присвячених українській рукописній книжності, що здійснюються наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, існують напрями, які ще потребують окремої уваги з боку наукового співтовариства. Це, наприклад, дослідження української рукописної книги другої половини XVII століття, вироблення загальної методики складання реєстру рукописної спадщини, представленої в електронному середовищі та інші. Сьогодні українська рукописна книга ще не стала також об'єктом єдиного історико-книгознавчого дослідження, фундамент для якого створений.

Список використаних джерел

1. *Боянівська М. Б.* Українська рукописна книга в XV – першій половині XVII ст. : виробництво і поширення : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Боянівська Марта Богданівна ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Л., 1994. – 26 с.
2. *Гальченко О. М.* Оправа українських книг та стародруків як об'єкт кодикографії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 05.25.04 / Гальченко Олена Михайлівна ; НАН України, Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського. – К., 1994. – 18 с.
3. *Гальченко О. М.* Оправа східнослов'янських рукописних книг та стародруків в Україні : історія, структура, опис : монографія / О. М. Кальченко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – К. : НБУВ, 2005. – 375 с.
4. *Гальченко О. М.* Оправа рукописних книг XVI–XVII ст. на церковних книгах українського походження та Пересопницьке Євангеліє [Електронний ресурс] / О. М. Гальченко // Із виступів на наук.-практ. конф. «Пересопницьке Євангеліє – святиня українського народу». – Режим доступу : http://peresopnytske.org.ua/ukr/pauchnie_material/dokladu_ukr.html (дата звернення: 25.06.2015) – Назва з екрана.
5. *Добрянська Т. А.* Українська кирилична рукописна книга XVII століття як об'єкт кодикології, палеографії, філігранології, мистецтвознавства та археографії в 90-х роках ХХ – 10-х роках ХХІ ст. : історіографічний аспект / Т. А. Добрянська // Рукоп. та кн. спадщина України. – К., 2014. – Вип. 20. – С. 342–361.
6. *Дубровіна Л. А.* Археографічний та кодикологічний опис Пересопницького Євангелія / Л. А. Дубровіна, Л. А. Гнатенко // Пересопницьке Євангеліє 1556–1561. Дослідження. Транслітерований текст. Словопокажчик. – К. : Літтон, 2001. – С. 74–104.
7. *Дубровіна Л.* Кодикологічні, палеографічні та археографічні дослідження рукописних книг в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (кінець 80-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) / Любов Дубровіна // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформ. технології. – 2006. – Вип. 1. – С. 20–30.
8. *Дубровіна Л. А.* Кодикологія та кодикографія як спеціальні дисципліни в дослідженні історії української рукописної книги : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.09 / Дубровіна Любов Андріївна ; НАН України, Ін-т історії. – К., 1993. – 39 с.
9. *Дубровіна Л. А.* Кодикологія та кодикографія української рукописної книги : [монографія] / Любов Дубровіна ; [відп. ред. О. С. Онищенко] ; АН України, Ін-т рукописів Центр. наук. б-ки ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії. – К. : [б. в.], 1992. – 262 с. – (Проблеми едиційної та камеральної археографії : історія, теорія, методика ; вип. 13).
10. *Дубровіна Л. А.* Кодикографія української та східнослов'янської руко-

писної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису / Л. А. Дубровіна, О. М. Гальченко / НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського, Ін-т археографії. – К. : Ін-т укр. археографії, 1992. – 152 с. – (Проблеми едиційної та камеральної археографії: історія, теорія, методика ; вип. 9).

11. *Дубровіна Л. А.* Научное описание рукописных книг в Институте рукописи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского и создание базы данных «Кодекс» / Л. А. Дубровіна, О. А. Іванова // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. – К., 2002. – Вип. 5. – С. 45–55.

12. *Дубровіна Л. А.* Кодикологічні, бібліографічні, палеографічні та археографічні дослідження Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : бібліогр. огляд (1988–2001 рр.) / Л. А. Дубровіна, О. М. Гальченко // Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики. – К., 2004. – Чис. 11, ч. 2. – С. 44–64.

13. *Дубровіна Л. А.* Рукописна книга як об'єкт національного бібліографічного репертуару України в контексті поняття «писемна пам'ятка» та її автора / Л. А. Дубровіна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 141–154.

14. *Житецький П. І.* Описание Пересопницькой рукописи XVI в. с приложением текста Евангелия от Луки, выдержек из других евангелистов и 4-х страниц снимков [Электронный ресурс] / П. І. Житецький. – Режим доступа : <http://www.lib-rary.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3? doc_id=1138154> (дата обращения: 25.06.2015). – Загл. с экрана. <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/HistCulture/PeresopnycjaGospel.html> - Line41

15. *Запаско Я.* Українська рукописна книга / Я. Запаско. – Л. : Світ, 1995. – 478 с.

16. *Зінченко С. В.* Візантійсько-болгарські впливи на розвиток інтродукторства в монастирях та церквах Київської митрополії XIV–XVII ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Зінченко С. В. ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Л., 2007. – 18 с.

17. *Іваннікова М. К.* Кирилична світська книга XVII століття в фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : історико-кодикологічний опис : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.09 / Іваннікова Марія Костянтинівна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2003. – 18 с.

18. *Іванова О. А.* Рукописна книга XVI століття в Україні. Основні засади кодикологічного опису : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Іванова Ольга Андріївна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2003. – 19 с.

19. *Ковальчук Г. І.* Рукописні книги та стародруки : навч. посіб. / Г. І. Ковальчук ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 100 с. : іл.

20. *Кольбух М. М.* Кирилична рукописна книга XVI ст. в історико-культурному процесі в Україні : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.03 / Кольбух Марія Михайлівна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2008. – 20 с.

21. *Корній Л.* Болгарський наслід з рукописних нотолінійних Ірмолоїв України кінця XVI – XVII ст. / Л. Корній, Л. Дубровіна. – К., 1998. – 322 с. – (3 історії музичної спадщини).

22. *Литвинова Л. А.* Колекційні фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : історико-книгознавча тематика дисертаційних досліджень (1993–2011) / Л. А. Литвинова // Рукоп. та кн. спадщина України. – К., 2012. – Вип. 16. – С. 249–267.

23. *Мищук С. М.* Історико-кодикографічні та бібліографічні дослідження рукописно-книжкової спадщини України (друга половина XIX – 30-ті роки XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 27.00.03 / Мищук Сергій Миколайович ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2009. – 32 с.

24. *Мищук С. М.* Наукове описування рукописних книг та стародруків в Україні (друга половина XIX – 30-ті роки XX століття). Історіографія. Бібліографія / відп. ред. Л. А. Дубровіна. – Житомир : Полісся, 2011. – 184 с.

25. *Немировський Е. Л.* Федоровские чтения 1985 г. / Е. Л. Немировський // Книга : исслед. и материалы. – 1987. – Сб. 54. – С. 242–247.

26. *Овчинников В.* Історія книги : Еволюція книжкової структури / В. Овчинников. – Л. : Світ, 2005. – 420 с.

27. *Сергеева І. А.* Історико-книгознавчий аналіз та археографічний опис єврейських декорованих рукописних пам'яток України XVIII – початку XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 1998. – 16 с.

28. *Слободяник А.* Пересопницьке Євангеліє – святиня українського народу / А. Слободяник // Друкарство. – 2000. – №1. – С. 4–7.

29. *Тимошик М.* Книги Святого Письма українською мовою ; до історії перекладу і видання / М. Тимошик // Друкарство. – 2000. – № 1. – С. 10–15.

30. *Толочко П.* Пересопницьке Євангеліє та його історичний контекст / П. Толочко // Світогляд. – 2008. – № 4. – С. 2–5.

31. *Фрис В.* Історія кириличної рукописної книги в Україні / В. Фрис ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Наук. б-ка. – Л., 2003. – 188 с.

32. *Фрис В. Я.* Кирилична рукописна книга в Україні XVI – першій половині XVII ст. : кодикологія та регіональні особливості : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Фрис Віра Ярославівна ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Л., 1994. – 25 с.

33. *Фрис В.* Рукописи полемічних творів XVI–XVIII ст. у збірках Львова / В. Фрис // Зап. Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаніка НАН України : зб. наук. пр. – Л., 1996. – Вип. 5. – С. 3–14.

34. *Cheniga I.* Пересопницьке Євангеліє / І. Чепіга // Наука і культура. Україна. – К., 1990. – Вип. 24. – С. 190–196.

35. *Cheniga I.* Пересопницьке Євангеліє : історія відкриття пам'ятки / І. Чепіга // Бібл. вісн. – 1997. – № 1. – С. 38–39.

36. *Чернухін С. К.* Грецькі рукописи IV–XX ст. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : кодикологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Чернухін Євген Костянтинович ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 1999. – 19 с.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2016 р.

UDC 002.2 «19/20»

Maryna Shatrova,

Ph. D., Assistant Professor of librarianship and bibliography department,
Rivne state humanitarian university

**The handwritten book in researches of Ukrainian bibliologists
of end of XX – beginning of XXI century**

This paper is the historiographical review of scientific researches of the handwritten book by Ukrainian bibliologists in the 90th years of XX to beginning of XXI centuries. A bibliographic exposure and historiography analysis of researches of the handwritten book in Ukraine in 90th of XX – at the beginning XXI of century is carried out. Basic directions of researches of the handwritten book in Ukraine, which accented on formation of important methodical requirements to historical studying of the handwritten book, development of the general scheme of a periodization of its development, definition of its interrelations with the printing book and it's places in cultural process of the country are certain. It is found out, that the main center of research of the handwritten book in Ukraine is the Institute of a bibliography of Vernadsky National Library of Ukraine. The most ponderable works from a theme are taken into consideration. It is defined, that such directions, as research of the Ukrainian handwritten book of the second half of the XVII century, development of the general technique of compiling the register of the handwritten heritage presented in the electronic environment and other, still demand separate attention from scientific community. The most actual research themes are Set: methodology and newest principles of study and description of the handwritten book; handwritten book in the historic cultural process of Ukraine XVI–XX centuries; the Ukrainian handwritten book after kinds and genres; palaeographical and graphic-orphographic features of codes; art of the Ukrainian handwritten book, research of its frame.

Current research is a part of complex study of history of development of bibliography in Ukraine of the end of XX – beginning of XXI century.

Keywords: the Ukrainian handwritten book, historiography, history of book business.

УДК 002.2 «19/20»

Марина Шатрова,

канд. ист. наук,
доцент Ривненского государственного гуманитарного университета

**Рукописная книга в исследованиях украинских книговедов
конца XX – начала XXI века**

В статье представлен историографический обзор научных исследований рукописной книги украинскими книговедами в 90-х годах XX – начале XXI века. Осуществлено библиографическое выявление и историографический анализ исследований рукописной книги в Украине. Выяснено, что главным центром исследования рукописной книги в Украине является Институт книговедения Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского. Выявлены наиболее значительные труды по теме, определены основные направления исследований рукописной книги в Украине, которые акцентированы на формировании важных методических требований к историческому изучению рукописной книги, разработке общей схемы периодизации ее развития, выяснении ее взаимоотношений с печатной книгой и места в культурном процессе страны. Определено, что такие направления, как исследование украинской рукописной книги второй половины XVII века, выработка общей методики составления реестра рукописного наследия, представленного в электронной среде и другие еще нуждаются в особом внимании со стороны научного сообщества. Среди наиболее актуальных тем: методология и новейшие принципы изучения и описания рукописной книги; рукописная книга в историко-культурном процессе Украины XVI–XX века; украинская рукописная книга по видам и жанрам; палеографические и графико-орфографические особенности кодексов; искусство украинской рукописной книги, исследования ее внешнего оформления.

Ключевые слова: украинская рукописная книга, историография, история книжного дела.